

durven, durven niet, en door de angstige onzekerheid is de hele toestand gespannen en verdacht. De Turkse sultan voert in Afrika iets in zijn schild en zal dat tenminste bona fide uitvoeren. Ik zend je hierbij het eerste deel van mijn Saturnalia over de gladiatoren, zodat je kunt zien dat ook de gevechten in vredes-tijd bloedig waren. Ik heb de groeten gedaan zoals je gezegd hebt, en je krijgt de hartelijke groeten terug. Het spijt me te horen van de ziekte van je vader. Doe hem mijn groeten.

Beste wensen,

*Brief van Lipsius aan zijn leerling Everardus Pollio te Utrecht,
5 oktober 1582
(Ep. Cent. I 16, Gerlo 233)*

Mijn beste Everard,

Van mijn hand ben je, uit mijn huis en uit mijn school. Zoals een beeldhouwer aan zijn werk genoeg beleeft als het geprezen wordt, zo kan ik met reden naar aanleiding van jou over mijzelf tereden zijn wanneer de goede mensen het over jou zijn. Dat zal in ieder opzicht gebeuren, mijn beste Pollio, als je de adviezen die wij je dikwijls gegeven hebben, niet alleen zult aanhoren maar er ook aan zult gehoorzamen. Laat ze toe in je hart en je zult ze in de praktijk door je gedrag zichtbaar maken. Voor alles sporen wij je aan tot morele volwassenheid: dat is het doel van de letterenstudie, een instrument om morele moed te verwerven, of een ornament als deze verworven is. Die moed wordt niet alleen mooier en fraaier van een universitaire opleiding, maar ook sterker, daar hij er niet louter kleur maar ook bloed en kracht aan ontleent. Onze Seneca heeft het voortreffelijk geformuleerd: 'Ook al hebben wij er méér aan om flinker dan om geleerder te worden, toch kan het een niet zonder het ander. Onze geestkracht neemt immers alleen toe dank zij de juiste wetenschappelijke opleiding, dank zij de natuurbeschouwing.' Een waar woord, als je bij 'wetenschap' maar niet alleen denkt aan de zachte en lieve bezigheid, die wij niet ten onrechte 'philologie' noemen, maar ook aan de mannelijke en flinke studie, die zich met de natuur en de geest bezighoudt en zeer toepasselijk aangeduid wordt als 'philosophie'. Die eerste zal je op zichzelf geen rust en veiligheid verschaffen in de golfslag van dit leven, integendeel, zij verwekt en ontkeert dikwijls in

een ambitieus hart nieuwe stormen van verlangens. Zij bevalt mij evenmin als aan zeelieden het eenzaam gesternte van Helena; het is de Tweeling die door zijn verschijnen windstille voor de zeelieden aankondigt: dat doen deze twee studies voor jou als je ze combineert. Dit is mijn diepste verlangen en in de stellige hoop daarop doe ik je mijn beste wensen toekomen,

je toegeneegen Lipsius

*Brief van Lipsius aan Joannes Mourentorius te Antwerpen, 11 september 1583
(Ep. Cent. I 72, Gerlo 274)*

Nu je vrouw naar je terugkeert, mijn beste Mourentorius, kan ik haar onmogelijk weg laten gaan zonder een brief mee te geven! Ik moet zeggen, ik schrijf hem niet zonder moeite, want ik ben hier in een vreemde stad en in een vreemd huis; toch schrijf ik hem, ofwel omdat het moet ofwel omdat ik het zo graag wil. Over het overlijden van je zoonkje bij ons heeft, geloof ik, je schoonvader [Christoffel Plantijn] je al geschreven. Moet ik je troosten? Ik doe het van ganser harte, daar ik je standvastigheid goed heb leren kennen. Ik heb je geestkracht dikwijls in de brieven aan je schoonvader mogen ervaren, mår bij andermans zaken. Zal die kracht je nu begeven bij jouw eigen persoonlijke omstandigheden? Ik denk van niet, te meer omdat de deugd van zelfbeheersing je zó dierbaar is dat je dank zij haar ook met ons boek *Over de Standvastigheid* ingenomen bent, dat je niet alleen gretig leest maar ook vertaalt. Ik heb namelijk een proeve van vertaling gezien, mijn complimenten, alleen zou ik willen dat je wat vrijer vertaalde en niet overal het Latijn onwrikbaar op de voet volgde. Daardoor is je vertaling bondig, gecomprimeerde, magertjes en dikwijls moeilijk te begripen. Iedere taal heeft nu eenmaal zijn eigen karakter, dat je niet kunt wegnemen en ook niet zomaar in een ander lichaam kunt overbrengen. Vele dingen heb ik in het Latijn beknopt neergeschreven: als je die met evenveel woorden vertaalt, kan de betekenis niet voldoende duidelijk en volledig tot haar recht komen. Vele dingen zijn exact en verheven geformuleerd, die in een andere taal platvloers of vaag klinken. Dat overkomt vooral die auteurs, wier stijl erudiet en verzorgd is. Wie kan de allusies, woordspelingen, zinswendingen en de expressiviteit vaak van één woord zo bekwaam in een andere taal weergeven dat het